

Artur REȘETNICOV

doctorand

POT OARE DOCUMENTELE PRIVATE SĂ FORMEZE OBIECTUL MATERIAL AL INFRAȚIUNILOR PREVĂZUTE LA ART. 332 ȘI 361 CP RM?

The article discusses the possibility of the private documents to form the material object of the offences provided by art.332 and 361 of the Criminal Code of Republic of Moldova. Making available the private documents for the official bodies or persons, while the legal provision are fulfilled, grants these documents the aptitude to evaluate as material object (product) of the offences stipulated in art.332 and 361 of the Criminal Code of Republic of Moldova. The bilateral and multilateral juridical documents (like the contracts) and also the unilateral juridical documents (like the testament) have the potentiality to obtain an official character. Into discussion are brought articles from the Law of Republic of Moldova with regard to the access to information, the Law of Republic of Moldova with regard to legislative documents and other laws, the Criminal Code and Civil Code of Republic of Moldova, the opinions of some scientists.

În acord cu prevederile art.6 „Informațiile oficiale” din Legea Republicii Moldova privind accesul la informație adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 11.05.2000¹, documentul oficial poate să apară și sub forma documentului privat, pus la dispoziția organelor sau persoanelor oficiale în condițiile legii de către alți subiecți de drept. În această ipoteză, documentul privat (convertit în document oficial), caracterizat prin falsitate, poate evolua ca obiect material (produs) al infracțiunilor prevăzute la art.332 și 361 CP RM. Amintim că în dispozițiile celor două articole este specificată sintagma „document oficial fals”.

Totodată, în Codul penal al Republicii Moldova nu se prevede o normă distinctă care ar incrimina fapta de falsificare a documentelor private (spre deosebire de legile penale ale altor state: România, Bulgaria, Spania, Argentina etc.). Există, însă, norme penale, în care anumite tipuri de documente private (neconvertite în documente oficiale) pot să apară în calitate de obiect material (produs) al infracțiunii. Ne referim în special la art.237, 238, 243, 252, 276 etc. din Codul penal. În alte cazuri, documentele private (neconvertite în

documente oficiale) pot să apară ca mijloc de săvârșire a infracțiunii. Este vorba, în principal, de infracțiunea de escrocherie (art.190 CP RM) și de infracțiunea de cauzare de daune materiale prin înșelăciune sau abuz de încredere (art.196 CP RM).

Așadar, punerea la dispoziția organelor sau persoanelor oficiale a documentelor private, în cazul în care sînt îndeplinite condițiile legii, conferă acestor documente aptitudinea de a evolua ca obiect material (produs) al infracțiunilor prevăzute la art.332 și 361 CP RM. Accentuăm aceasta pentru că în doctrina penală (inclusiv în doctrina penală autohtonă) se vehiculează interpretări restrictive ale noțiunii „document oficial”. Restrictive, deoarece nu includ și înțelesul de document privat care a fost convertit oficial (înțeles care, după cum am arătat, se specifică în art.6 al Legii privind accesul la informație).

În opinia lui T.Carpov, „sînt considerate documente oficiale actele emise de organele de stat, de organele auto-administrației publice locale, de întreprinderi, instituții sau organizații, indiferent de forma de proprietate, dar recunoscute de stat drept conferitoare de drepturi sau eliberatoare de obligații”².

Conform acestui punct de vedere, documentelor private li se recunoaște posibilitatea de a deveni documente oficiale. Momentul convertirii documentelor private în documente oficiale este desemnat, însă, inadecvat: recunoașterea de către stat a faptului că documentul conferă drepturi sau eliberează de obligații. În realitate, în art.6 al Legii privind accesul la informație se specifică un moment care îl anticipează pe cel indicat de T.Carpov: punerea documentului privat la dispoziția organelor sau a persoanelor oficiale în condițiile legii.

Cineva ar putea să obiecteze că accepțiunea sub care apare conceptul de document oficial în art.6 al Legii privind accesul la informație nu poate fi aplicată prevederilor art.332 și 361 CP RM. Nu putem accepta o asemenea poziție. Conform alin.(2) art.4 al Legii Republicii Moldova privind actele legislative, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 27.12.2001³, actul legislativ trebuie să fie în concordanță cu cadrul juridic existent. De asemenea, conform lit.e) art.19 din aceeași lege, terminologia utilizată este constantă și uniformă atît în actul elaborat, cît și în toate celelalte acte legislative. Or, nu există un alt act normativ în sistemul de drept al Republicii Moldova (în afară de Legea privind accesul la informație), care să conțină definiția noțiunii de document oficial. De aceea, nu există motive pentru care să nu aplicăm în cazul prevederilor de la art.332 și 361 CP RM accepțiunea sub care apare conceptul de document oficial în art.6 al Legii privind accesul la informație.

În ce privește momentul convertirii documentului privat în document oficial, acesta constă în punerea documentului privat la dispoziția organelor sau a persoanelor oficiale în condițiile legii. Un exemplu de act normativ care stabilește „condițiile legii” în ipoteza consemnată poate fi considerată Hotărârea Guvernului Republicii Moldova pentru aprobarea Instrucțiunilor privind ținerea lucrărilor de secretariat referitoare la petițiile persoanelor fizice, adresate organelor de stat, întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor Republicii Moldova, nr.208 din 31.03.1995.⁴ Din conținutul acestui act normativ rezultă că înregistrarea de către cancelarie pe fișele de evidență și control a informației referitoare la petiția primită marchează momentul în care petiția (ca document privat) este pusă la dispoziția organului sau persoanei oficiale.

Prin analogie, putem interpreta că momentul înregistrării documentului privat de către organul sau persoana oficială este momentul convertirii documentului privat în document oficial.

Este adevărat că în art.361 CP RM se cere ca documentul oficial să acorde drepturi sau să elibereze de obligații. De aici nu rezultă, însă, că în fiecare caz statul trebuie să recunoască potențialitatea documentului privat de a acorda drepturi sau de a elibera de obligații. De exemplu, conform lit.b) alin.(1) art.282 din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 30.05.2003⁵, instanța judecătorească constată faptul cu valoare juridică în cazul în care petiționarul nu are altă posibilitate de a obține sau de a restabili documentele care ar certifica faptul juridic a cărui constatare o solicită. Instanța de judecată nu acordă însă nici drepturi, nici nu eliberează de obligații. Hotărârea ei are un caracter constatator, nu constitutiv. Dacă persoana nu dispune de documentul care îi confirmă acordarea de drepturi sau eliberarea de obligații, nu înseamnă că acea persoană nu-și poate exercita drepturile sau nu poate beneficia de eliberarea de obligații.

Amintim că, în conformitate cu alin.(1) art.8 din Codul civil al Republicii Moldova, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 6.06.2002⁶, drepturile și obligațiile civile apar în temeiul legii, precum și în baza actelor persoanelor fizice și juridice care, deși nu sînt prevăzute de lege, dau naștere unor drepturi și obligații civile, pornind de la principiile generale și de la sensul legislației civile.

Nu aptitudinea de a acorda drepturi sau de a elibera de obligații este cea care conferă caracter oficial unui document privat. Această aptitudine o pot avea și documentele private neconvertite în cele oficiale. Înregistrarea documentului privat de către organul sau persoana oficială este cea care conferă caracter oficial unui document privat. Din acest moment documen-

mul, aflat în custodia funcționarului autorității publice, poate fi considerat intrat în aria de aplicare a art.332 CP RM.

Dacă am accepta punctul de vedere al lui T.Carpov conform căruia momentul convertirii documentelor private în documente oficiale este cel al recunoașterii de către stat că documentul conferă drepturi sau eliberează de obligații, atunci ar scăpa de sub incidența legii penale cazurile de falsificare a documentelor din momentul înregistrării acestora de către organul sau persoana oficială pînă în momentul recunoașterii de către stat că documentul conferă drepturi sau eliberează de obligații. Dar tocmai în acest interval este foarte posibil ca persoana care a depus documentul să intervină pe lângă funcționarul autorității publice, astfel încît acesta să falsifice documentul depus, în favoarea persoanei deponente.

Să nu existe oare în această ipoteză temeiul aplicării art.332 CP RM? Dacă nu ar exista, o asemenea posibilitate de a eluda legea penală ar fi luată imediat în dotare de către interlopi.

În realitate, însă, o asemenea lacună nu există, deoarece art.332 CP RM este perfect aplicabil ipotezei de falsificare a documentelor private, din momentul înregistrării acestora de către organul sau persoana oficială, în condițiile legii.

O poziție mai puțin clară decît cea a lui T.Carpov este susținută de către C.Gurschi: „Se consideră documente oficiale documentele eliberate de către autoritățile publice centrale, locale și organele subordonate acestora, de către organizații, instituții de stat, comerciale ori nestatale și întocmite, semnate conform procedurii, care oferă persoanei unele drepturi sau o eliberează de anumite obligații”⁷.

Se admite astfel că documentele eliberate de către instituțiile comerciale ori nestatale pot avea statut de documente oficiale. Însă, nu se menționează nimic despre condițiile în care ele pot dobîndi acest statut. Or, întocmirea și semnarea unui document privat nu poate, desigur, să-i confere oficialitate.

Totodată, nu se specifică nimic despre posibilitatea documentelor private, care emană de la o persoană fizică, de a deveni documente oficiale. De la cine emană un document privat: de la o persoană juridică sau de la o persoană fizică? În art.6 al Legii privind accesul la informație se folosește sintagma „alți subiecți de drept”, pentru a-i desemna pe cei care pun documentul la dispoziția organului sau persoanei oficiale. Deci, nu există nici un impediment pentru a putea afirma că sînt documente oficiale inclusiv documentele private puse la dispoziția organului sau persoanei oficiale, în condițiile legii, de către persoanele fizice.

Din aceste considerente nu putem fi de acord cu I. Griceanin și Iu. Șcigolev, care consideră că documentul oficial trebuie să emane exclusiv de la o persoană juridică și să aibă o sursă oficială de proveniență.⁸ Nu doar sursa oficială de proveniență poate fi un indicator al caracterului oficial al documentului. Înregistrarea oficială, de asemenea, poate conferi oficialitate unui document, în cazul în care acesta nu are o sursă oficială de proveniență.

În opinia lui E.F. Șai Ahmetova, dacă documentul este întocmit în numele unei organizații inexistente, atunci acesta nu poate fi considerat document oficial.⁹ Într-adevăr, după cum reiese din art.6 al Legii privind accesul la informație, persoana care pune documentul la dispoziția organului sau persoanei oficiale trebuie să fie subiect de drept. În cazul unei persoane juridice, aceasta presupune înregistrarea de stat.

În context, trebuie menționat faptul că în literatura de specialitate nu sînt considerate contracte acele convenții care contravin normelor de drept sau care reglementează raporturi nejuridice.¹⁰ A.D. Korețki consideră că trebuie să distingem între: 1) contractele permise de norma de drept sau care, cel puțin, nu-i contravin (contractele legitime) și 2) contractele direct sau indirect interzise (contractele nelegitime).¹¹ În ce ne privește, considerăm că așa-numitele „contracte nelegitime” nu pot avea o funcție regulatorie. Ele reprezintă fapte juridice care generează aplicarea răspunderii juridice (inclusiv a răspunderii penale, în cazurile necesare) față de persoanele care au întocmit contractele „nelegitime”.

În practică este posibil ca funcționarul autorității publice să întreprindă acțiuni de falsificare a documentului întocmit în numele unei organizații inexistente (de exemplu, fiind determinat de cel care a depus documentul respectiv la dispoziția organului sau persoanei oficiale). În acest caz trebuie deosebite două ipoteze:

- funcționarul autorității publice este conștient de faptul că documentul aparține unei organizații inexistente;
- funcționarul autorității publice nu își dă seama că documentul pe care îl falsifică aparține unei organizații inexistente.

În prima ipoteză, funcționarul respectiv nu poate fi tras la răspundere conform art.332 CP RM. Aceasta deoarece lipsește obiectul material al infracțiunii respective: documentul oficial. În acest caz, nu numai că lipsește caracterul oficial al documentului, ci lipsește documentul însuși.

În ipoteza dată, funcționarul autorității publice nu poate fi tras la răspundere pentru falsul de acte publice, ceea ce nu înseamnă că el nu poate fi tras la răspundere

pentru o altă faptă: de exemplu, pentru complicitatea la pregătirea de escrocherie.

Cît privește cea de-a doua ipoteză, documentul oficial, ca obiect material al infracțiunii prevăzute la art.332 CP RM, există în conștiința făptuitorului. Deci, la nivel subiectiv. Însă, el lipsește în plan obiectiv, în realitate.

În acest caz se produce oare eroarea cu privire la obiectul material al infracțiunii? În opinia lui A.I. Rarog, în cazul erorii cu privire la obiectul material al infracțiunii se aduce atingere obiectului presupus. Deși, unei influențări nemijlocite este supus nu obiectul material vizat de făptuitor, ci un alt obiect material.¹² Considerăm deosebit de limitat acest mod de interpretare a conceptului de eroare cu privire la obiectul material al infracțiunii, întrucît nu se referă la ipoteza pe care am reliefat-o mai sus.

Un punct de vedere mai flexibil aparține lui Z.G. Aliev. Acesta susține că eroarea cu privire la obiectul material al infracțiunii este posibilă în trei situații: 1) fapta nu este săvîrșită asupra aceluși obiect material care a fost vizat de intenția făptuitorului; 2) fapta e săvîrșită asupra unui obiect material inexistent; 3) fapta e săvîrșită asupra unui obiect material care lipsește în momentul comiterii infracțiunii.¹³

Ne aflăm în cazul celei de-a doua situații, deoarece obiectul material al infracțiunii lipsește cu desăvîrșire, nu doar în momentul comiterii infracțiunii. Fiind vorba de o eroare de fapt, care nu poate fi ignorată la calificare, faptele săvîrșite reprezintă tentativă la infracțiunea prevăzută la art.332 CP RM.

Dar dacă la săvîrșirea falsificării documentului, întocmit în numele unei organizații inexistente, ia parte nu numai funcționarul autorității publice (care nu își dă seama că documentul pe care îl falsifică aparține unei organizații inexistente), ci și persoana particulară care reprezintă acea organizație (și care, bineînțeles, cunoaște că documentul respectiv nu există din punct de vedere juridic)? L.D. Gauhman consideră că dacă alături de funcționarul autorității publice la falsificarea documentului oficial ia parte o persoană particulară, are loc așa-numita „ficțiune de autor”; în acest caz, funcționarul autorității publice va răspunde ca autor al infracțiunii de fals în acte publice, iar persoana particulară va răspunde ca complice la aceeași infracțiune.¹⁴ Însă, L.D. Gauhman se referă la regulă, nu la excepția presupunînd eroarea cu privire la obiectul material din partea funcționarului autorității publice. Ținînd cont de această excepție, poate calificarea ar trebui să fie alta, decît: tentativa la infracțiunea prevăzută la art.332 CP RM – pentru funcționarul autorității publice și, respectiv, complicitatea la tentativa la infracțiunea prevăzută la art.332 CP RM – pentru persoana particulară?

În baza teoriei accesorieității, calificarea faptelor participanților la infracțiune se face plecând de la calificarea faptei autorului infracțiunii. De aceea, existența excepției menționate mai sus nu poate influența calificarea infracțiunii. Deși persoana particulară își dă seama că documentul, la a cărui falsificare participă alături de funcționarul autorității publice, este inexistent sub aspect juridic, ea nu poate fi trasă la răspundere pentru complicitate la infracțiunea consumată de fals în acte publice. Întrucât acțiunile acestei persoane sînt subsecvente acțiunilor funcționarului autorității publice, ea va fi trasă la răspundere pentru complicitate la tentativa de fals în acte publice.

Revenind la analiza naturii documentului privat, ca entitate care poate evolua ca obiect material al infracțiunilor prevăzute la art.332 și 361 CP RM, este cazul să ne referim la tipologia documentului privat.

Astfel, O.I. Kaleșina consideră că unul dintre tipurile documentului privat este documentul personal.¹⁵ Nu trebuie să ne precipităm criticînd această opinie, pentru că nu se au în vedere în nici un caz documentele al căror statut este reglementat de Legea Republicii Moldova privind actele de identitate din sistemul național de pașapoarte, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 9.11.1994.¹⁶ În realitate, prin „document personal” O.I. Kaleșina înțelege acel document privat întocmit de o persoană fizică în numele său propriu, și nu în calitate de persoană angajată la o întreprindere, instituție sau organizație.¹⁷ Așadar, în esență, în funcție de autorul documentului privat, clasificarea unor asemenea documente vizează: 1) documente private întocmite de persoane fizice; 2) documente private întocmite de persoane juridice de drept privat.

Referindu-se la documentele interne, după care activează o persoană juridică de drept privat, I.S. Șitkina menționează că acestea:

- se fundamentează pe prevederile actelor normative;
- stabilind reglementările interne, asigură executarea actelor normative;
- sînt confirmate de către organele competente ale persoanei juridice și nu necesită confirmarea suplimentară de către autoritățile publice;
- au un caracter normativ și nu individual-determinat, deci se aplică tuturor subiecților – persoane fizice care alcătuiesc persoana juridică de drept privat.¹⁸

Totuși, în majoritatea cazurilor, nu documentele interne după care activează o persoană juridică de drept privat sînt susceptibile să se convertească în documente oficiale, deci să devină obiectul material al infracțiunilor prevăzute în art.332 și 361 CP RM. În concluzie, dacă în procesul înregistrării de stat Camera

Înregistrării de Stat verifică documentele de constituire ale unei persoane juridice de drept privat, nu rezultă în nici un caz că toate documentele interne, după care activează această persoană, vor dobîndi caracter oficial. Caracter oficial vor dobîndi doar documentele care vor fi înregistrate în vederea efectuării procedurii înregistrării de stat a persoanelor juridice. Toate celelalte documente nu necesită confirmare suplimentară de către autoritățile publice, așa cum afirmă just I.S. Șitkina. Astfel de documente private pot dobîndi caracter oficial doar în cazurile necesare (de exemplu, în cazul adresării în instanța judecătorească economică, în scopul intentării procesului de insolvență, atunci cînd debitorul solvabil pretinde că este insolubil, prezentînd pentru aceasta anumite documente economico-financiare (existînd astfel temeiul aplicării art.332 CP RM, dacă falsificarea acestor documente se face de către funcționarul din cadrul instanței judecătorești economice)).

Mult mai mare este probabilitatea ca astfel de documente private, cum sînt, de exemplu, contractele, să evolueze ca obiect material al infracțiunilor prevăzute la art.332 și 361 CP RM, precum și al altor infracțiuni care presupun falsificarea documentelor.

În acest sens, M.I. Braghinski și V.V. Vitreanski consideră că, în funcție de rezultatul spre care tind părțile contractului, contractele sînt de patru feluri:

- contracte avînd ca scop transmiterea bunurilor;
- contracte avînd ca scop executarea lucrărilor;
- contracte avînd ca scop prestarea serviciilor;
- contracte avînd ca scop constituirea diverselor formațiuni juridice.¹⁹

Nu poate fi omis faptul că, de exemplu, conform art.818 din Codul civil, contractul de vînzare-cumpărare a întreprinderii în calitate de complex patrimonial unic se încheie în formă autentică și se înregistrează la Camera Înregistrării de Stat. De asemenea, conform art.840 din Codul civil, în cazul contractului de înstrăinare a bunului cu condiția întreținerii pe viață, dacă, pentru înstrăinarea bunului, se cere respectarea formei autentice, contractul se înscrie în formă autentică. Potrivit art.849 din Codul civil, dacă în temeiul contractului de rentă debirentierului i se dă un bun imobil, contractul va fi înscris în registrul bunurilor imobile. Și exemplele pot continua.

În toate aceste cazuri, dar și în multe altele, este posibil ca contractul, în calitatea lui de document privat, să se convertească în document oficial.

De asemenea, documentele antecontractuale și documentele de modificare a contractului, ca și documentele de reziliere a contractului, se pot converti din documente private în documente oficiale.

Nu doar actele juridice bilaterale și multilaterale (cum sînt contractele) au potențialitatea să dobîndească caracter oficial. O asemenea potențialitate o au și actele juridice unilaterale (de exemplu, testamentul).

În opinia lui E.F. Șaiahmetova, documentele de evidență primară (chitanțele întreprinderilor care prestează servicii, scrisorile de trăsură pentru mărfuri, foile de parcurs, bonurile de garanție etc.) nu pot obține calitatea de document oficial.²⁰ În replică, opinăm că nu există nici un motiv să afirmăm că numitele documente private nu ar putea, în anumite condiții, să se convertească în documente oficiale. Este important să corespundă noțiunii de document, așa cum am conceput-o într-un studiu anterior.²¹ Ar fi, însă, cu totul neproductiv a se încerca întocmirea unei liste exhaustive a documentelor private care la un moment dat pot să se convertească în documente oficiale. După cum s-a văzut mai sus, actul respectiv de convertire nu este unul predeterminat. Deși depinde uneori de voința subiectului infracțiunii, producerea sau neproducerea acestui act este, în mare parte, inopinată. De aceea, nu se exclude, practic, ca oricare document privat să aibă potențialitatea de a se converti, la un anumit moment, într-un document oficial.

Referințe:

- ¹ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2000, nr.88-90.
- ² *Codul penal al Republicii Moldova. Comentariu* / Sub. red. lui A.Barbăneagră. – Chișinău, 2003, p.759.
- ³ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr.36-38.
- ⁴ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1995, nr.24.
- ⁵ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr.111-115.
- ⁶ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr.82-86.
- ⁷ A.Barbăneagră, V.Berliba, C.Gurschi și alții. *Codul penal comentat și adnotat*. – Chișinău: Cartier, 2005, p.575-576.
- ⁸ *A se vedea:* И.Гричанин, Ю.ЩигOLEV. *Квалификация подделки и использования подложных документов* // Российская юстиция, 1997, nr.11, p.37-40.
- ⁹ *A se vedea:* Э.Ф.Шаяхметова. *Предмет подделки, изготовления, сбыта поддельных документов, государственных наград, штампов, печатей, бланков* // Вестник ТИСБИ, 2004, nr.1, p.9-11.
- ¹⁰ *A se vedea:* Д.И. Мейер. *Русское гражданское право. Часть 2*. – Москва: Статут, 1997, p.156-157.
- ¹¹ *A se vedea:* А.Д. Корецкий. *Теоретико-правовые основы учения о договоре*. – Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2001, p.63.
- ¹² *A se vedea:* А.И. Рарог. *Квалификация преступлений по субъективным признакам*. – Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2003, p.175.
- ¹³ *A se vedea:* З.Т. Алиев. *Ошибка как особое обстоятельство оценки поведения субъекта преступления, и ее уголовно-правовое значение*: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. – Москва, 2007, p.18.
- ¹⁴ *A se vedea:* Л.Д. Гаухман. *Квалификация преступлений: закон, теория, практика*. – Москва: ЮрИнфоР, 2001, p.212.

¹⁵ *A se vedea:* О.И. Калешина. *Поддельный документ как предмет и средство совершения преступления*: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. – Краснодар, 2006, p.5.

¹⁶ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1995, nr.9.

¹⁷ *A se vedea:* О.И. Калешина. *Op.cit.*, p.5.

¹⁸ *A se vedea:* И.С. Шиткина. *Правовое регулирование деятельности коммерческих организаций внутренними документами* // Система ГАРАНТ, 2002.

¹⁹ М.И. Брагинский, В.В. Витрянский. *Договорное право: Общие положения*. – Москва: Статут, 2000, p.320.

²⁰ Э.Ф. Шаяхметова. *Op.cit.*, p.9-11.

²¹ A.Reșetnicov. *Falsificarea documentelor. Definierea noțiunii de document* // Revista Națională de Drept, 2007, nr.4, p.36-39.